

РЕЦЕНЗІЯ РЕЦЕНЗЕНТА

доктора економічних наук, професора

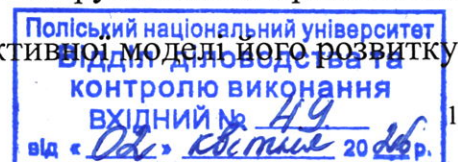
ТКАЧУКА Василя Івановича

на дисертаційну роботу **СТРЕТОВИЧА Олександра Олеговича**
на тему: «**Трансформаційні зміни в розвитку підприємництва в умовах екологізації світової економіки**», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування») в Поліському національному університеті

Дослідження, результати якого представлені у поданій до захисту дисертації **Стретовича Олександра Олеговича «Трансформаційні зміни в розвитку підприємництва в умовах екологізації світової економіки»** є актуальним і присвячене розв'язанню важливих для сфери підприємництва науково-теоретичних і практичних проблем.

1. Актуальність теми дисертації і її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Сучасне підприємництво зазнає глибинної трансформації під впливом глобальних екологічних викликів та тенденцій зеленої економіки. Високий рівень ресурсної інтенсивності традиційних моделей бізнесу, зростання вимог до екологічної відповідальності та інтеграція міжнародних стандартів сталого розвитку вимагають науково обґрунтованих методик оцінки ефективності та стимулювання екологізації підприємницької діяльності. Вивчення цих трансформацій є ключовим для формування стійких економічних стратегій, підвищення конкурентоспроможності бізнесу та забезпечення гармонійного розвитку економіки в умовах глобальних екологічних обмежень. Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що дослідження Стретовича О. щодо поглиблення теоретико-методологічних засад дослідження трансформаційних змін у розвитку підприємництва та розробка науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо формування й упровадження ефективної моделі його розвитку

в умовах екологізації світової економіки з урахуванням євроінтеграційних намірів України набуває особливо важливого значення.

Наукові результати та висновки, викладені у дисертаційній роботі відображають результати наукових досліджень, проведених відповідно до плану науково-дослідних робіт Поліського національного університету МОН України за темою: «Трансформації економіки, бізнесу й суспільства в контексті пріоритетів сталого розвитку» (0124U004921), у межах якої автором розроблено практичні рекомендації щодо розвитку підприємництва в умовах екологізації світової економіки.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Стретовича О. базуються на комплексному підході до аналізу об'єкта дослідження.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертаційній роботі, підтверджуються апробацією основних положень та результатів дослідження на науково-практичних конференціях, низкою наукових методів, використаних автором, а також широкою інформаційною базою за темою дисертаційного дослідження. Зокрема, автором застосовано монографічний метод, методи статистичного та порівняльного аналізу, інструментарій PESTEL- та SWOT-аналізу, кореляційно-регресійний аналіз, GAP-аналіз, методи сценарного моделювання, системного аналізу та економічного моделювання.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України та Європейського Союзу, зокрема закони України, директиви ЄС та стратегічні урядові документи. Емпіричну основу аналізу сформували офіційні дані Державної служби статистики України, Євростату, Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) та Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD). Важливу роль у формуванні висновків відіграли аналітичні звіти міжнародних організацій та результати наукового пошуку автора та ін.

3. Наукова новизна і практичне значення результатів дослідження.

Оцінюючи новизну наукових положень дисертації, винесених на захист, слід зазначити, що вона представлена наступними результатами:

Вперше розроблено організаційно-економічний механізм активізації участі громадських і приватних ініціатив у процесах «зеленої» трансформації підприємництва, основу якого становить трикомпонентна функціонально-структурна модель, що інтегрує координаційний, фінансово-стимулюючий та інформаційно-аналітичний блоки і забезпечує формування синергетичної екосистеми сталого підприємницького розвитку;

Удосконалено: наукове трактування поняття «екологічне підприємництво» шляхом його інтерпретації як резильєнтної моделі господарювання, спрямованої на досягнення економічної результативності за умов екологічної відповідальності, гнучкої адаптації бізнес-процесів і бізнес-моделей до змін природного середовища та зовнішніх викликів; методичний підхід до ідентифікації чинників екологізації підприємницької діяльності, який вирізняється тим, що ґрунтується на трьохетапній процедурі відбору («аналітична лійка») та поєднує експертне зважування показників у матриці «чинник – індикатор», кореляційний аналіз і покрокову множинну регресію, що дозволило обґрунтувати ключові детермінанти розвитку екологічного підприємництва в Україні; методичний інструментарій інтегральної оцінки ефективності екологічного підприємництва, який, на відміну від існуючих підходів, ґрунтується на багаторівневій системі індикаторів, що інтегрує макрорівень (міжнародні індекси та рейтингові оцінки), регіональний рівень (показники «зеленої» зайнятості та просторової диференціації) і мікрорівень (інтегральний показник на основі інструментів еко-менеджменту та стійкості підприємств), що забезпечує комплексну, порівняльну та прикладно орієнтовану оцінку результативності екологічного підприємництва та його внеску у сталий розвиток;

Дістали подальший розвиток: класифікація видів і форм екологічного підприємництва, яка, на відміну від поширених, ґрунтується на сукупності ключових детермінант розвитку, зокрема природно-ресурсного потенціалу територій, рівня впровадження «зелених» технологій, параметрів ринкового

попиту та впливу євроінтеграційних процесів; комплексний механізм диверсифікації джерел фінансування екологічної модернізації підприємництва, який, на відміну від традиційного підходу, заснований на відновленні функціонування цільових екологічних фондів і впровадженні системи диференційованих податкових стимулів, що сприяє підвищенню інвестиційної привабливості та фінансової стійкості «зелених» підприємницьких ініціатив; сформульовані напрями систематизації інституційного забезпечення процесів екологізації підприємницької діяльності, які, на відміну від існуючих, передбачають ієрархічне структурування нормативно-правового регулювання за чотирма рівнями та виявлення ключових бар'єрів його практичної реалізації в умовах воєнного стану, що дозволяє підвищити узгодженість інституційних механізмів державної екологічної політики; стратегічні орієнтири гармонізації екологічної політики у сфері підприємництва, які, на відміну від традиційної практики, базуються на застосуванні GAP-аналізу для кількісної оцінки розривів між національними показниками розвитку та цільовими індикаторами Європейського зеленого курсу, що створює підґрунтя для обґрунтування пріоритетів адаптації екологічного регулювання до євроінтеграційних вимог.

Сформульовані в дисертації положення новизни, висновки і рекомендації є достовірними та базуються на особистих дослідженнях здобувача.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання органами державної влади, зокрема Кабінетом Міністрів України, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерством економіки, при формуванні та коригуванні національної стратегії екологічної модернізації сфери підприємництва та повоєнної відбудови економіки України.

Результати дослідження використані Департаментом агропромислового розвитку та економічної політики (Довідка про впровадження від 20.01.2026 р. № 08/112/0/2-26/50); Баранівською міською радою (Акт впровадження від 13.11.2025 р. № 02-12/1396/1); Громадською організацією «Вдоскональ себе» (Довідка про впровадження від 20.12.2024 р. №52); ТОВ «Органік Мілк» (Довідка про впровадження від 24.10.2025 р. № 24/10). Наукові розробки автора також

враховано в освітньому процесі Поліського національного університету (довідка від 16.01.2026 № 19).

4. Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях.

Основні результати дослідження Стретовича О. апробовані на науково-практичній конференціях: «Formation of innovative potential of world science» (м. Тель-Авів, Ізраїль, 19 серпня 2022 р.); «Новини наукового прогресу 2022» (м. Софія, Болгарія, 2022 р.); «Економіка і менеджмент 2023: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку» (м. Дніпро, Україна, 7 квітня 2023 р.); «Організаційно-економічні та соціальні складові розвитку підприємництва» (м. Львів, Україна, 22 травня 2024 р.); «Innovative Research in Science and Economy» (м. Брюссель, Бельгія, 30 липня – 1 серпня 2025 р.); «Science and Technology: New Horizons of Development» (м. Прага, Чехія, 13–15 серпня 2025 р.). За темою дисертації опубліковано 12 наукових праць, з них 6 праць, в яких опубліковано основні результати дослідження, у т. ч. 1 стаття у іноземному науковому періодичному виданні, проіндексованому в базі даних Scopus, 5 – у вітчизняних наукових фахових виданнях категорії «Б», 6 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Загальна кількість та обсяг наукових праць за темою дисертації дозволяє вважати виконаними вимоги «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

5. Оцінка структури, мови і стилю дисертації, відповідність дисертації вимогам МОН України і освітньо-наукової програми.

За змістом, сутністю, структурою та оформленням дисертаційна робота Стретовича О. відповідає вимогам до робіт такого профілю, містить анотацію, вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел (окремо до кожного розділу), додатки. Робота відзначається логічною та завершеною структурою,

послідовністю викладу матеріалу й повним розкриттям змісту кожного з визначених розділів.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади розвитку підприємництва в умовах екологізації світової економіки» – досліджено еволюцію теоретичних концепцій розвитку підприємництва в контексті екологізації та парадигми сталого розвитку (с. 28-39); охарактеризовано інституційне середовище та механізми екологізації сфери підприємництва в умовах глобалізації, визначено роль державних, ринкових і суспільних інститутів у стимулюванні екологічних трансформацій (с. 40-55); обґрунтовано методичні підходи до оцінки ефективності екологічної трансформації підприємництва (с. 41-56).

У другому розділі «Аналітична оцінка трансформаційних змін у розвитку підприємництва в Україні в умовах екологізації світової економіки» здійснено компаративний аналіз тенденцій та індикаторів екологізації розвитку підприємництва в Україні та світовій економіці, виявлено ключові тенденції, структурні диспропорції та проблемні аспекти (с. 87-117); здійснено оцінку можливостей і загроз екологічної трансформації підприємництва в умовах глобальних викликів (с. 118-137); проаналізовано фінансово-економічні та інституційні механізми забезпечення екологічної трансформації підприємництва в Україні, визначено ефективність бюджетних і ринкових інструментів фінансування (с. 138-158).

У третьому розділі «Формування моделі розвитку підприємництва в Україні в умовах екологізації світової економіки» обґрунтовано концептуальні підходи до формування ефективної моделі трансформаційного розвитку підприємництва з урахуванням процесів екологізації, на основі моделювання впливу чинників екологізації визначено пріоритетні драйвери розвитку підприємництва (с. 173-190); розроблено стратегічні орієнтири та механізми гармонізації екологічної політики розвитку підприємництва в контексті європейської інтеграції (с. 191-205); визначено роль публічних і приватних ініціатив у стимулюванні інноваційних екологічних трансформацій підприємництва та формуванні сприятливого середовища для сталого розвитку (с. 206-221).

Основний текст викладено на 182 сторінках, містить 19 таблиць, 22 рисунки, 6 формул.

Текст дисертаційної роботи оформлений відповідно до ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання». Список використаних джерел за усіма найменуванням відповідає ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

За своїм тематичним змістом дисертаційне дослідження відповідає вимогам ОНП «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», що реалізується в Поліському національному університеті МОН України.

6. Ідентичність анотації та основних положень дисертації.

Зміст анотації та основні положення дисертаційної роботи Стретовича О. узгоджуються між собою за формулюванням мети, об'єкта, предмета, завдань, наукової новизни та висновків. Анотація не містить відомостей, що не представлені в основному тексті дисертації.

7. Академічна доброчесність.

Під час рецензування дисертаційної роботи Стретовича О. та опублікованих наукових праць, у яких відображено основні результати дослідження, випадків порушення академічної доброчесності не виявлено. Використані джерела оформлені з дотриманням вимог, а виклад матеріалу відзначається авторським стилем.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Відзначаючи вагому теоретичну і практичну значимість дисертаційної роботи Стретовича О., необхідно звернути увагу на деякі положення дисертації, які можуть слугувати підставою для дискусії, та окремі недоліки, зокрема:

1. У теоретичній частині дисертації на стор. 64 автор пропонує формулу для розрахунку інтегрального показника *Inep*, що вбачаємо доцільним для початкової оцінки ефективності екологізації підприємництва, проте вона має деякі

обмеження. Зокрема, не враховано можливу різну вагу окремих компонентів (викиди, утворення відходів, витрати на охорону довкілля), а також не включено якісні аспекти екологізації, такі як впровадження екоінновацій, екологічне управління або соціальні ініціативи підприємств. Вказане може зменшувати точність комплексної оцінки, особливо при порівнянні підприємств різних масштабів і галузей.

2. Таблиця 2.3 аналітичної частини дослідження ілюструє рівень екологічної відповідальності українського бізнесу, проте відсутня деталізація за галузями та розмірами підприємств, що може приховувати значні внутрішні розбіжності у витратах на охорону довкілля.

3. Наведені на стор. 113-114 дані щодо частки відновлюваних джерел енергії в Україні та порівняння з провідними країнами світу релевантно ілюструють стан «зеленої» енергетики. Разом з тим, аналіз зосереджено лише на електроенергетичному секторі, ігноруючи інші важливі сфери екологізації бізнесу, зокрема транспорт, управління відходами, низьковуглецеві технології, промислові та агропромислові інновації. Відсутність оцінки цих секторів обмежує загальне уявлення про рівень «зеленості» економіки та внесок бізнесу в комплексну екологічну трансформацію. Доцільно було б включити додаткові галузеві індикатори, що дозволило б здійснити комплексну оцінку екологічної активності українських підприємств і порівняти їх із міжнародними практиками.

4. Представлена в рекомендаційній частині дослідження (параграф 3.3) архітектура та алгоритм роботи механізму залучення громадських та приватних ініціатив до екологічної трансформації підприємництва виглядають логічними та послідовними, проте відсутня оцінка потенційних ризиків та обмежень реалізації на практиці (фінансових, організаційних, регуляторних). Було б доцільно додати аналіз ймовірних бар'єрів та механізмів їх подолання.

5. Розроблена Дорожня карта (с. 220-222) є чітко структурованою, проте її ефективність значною мірою залежить від реальної здатності відповідальних органів виконувати заплановані заходи у визначені терміни. Необхідно враховувати можливі ризики, пов'язані з бюрократичними затримками, зміною політичних пріоритетів або недостатнім фінансуванням, а також передбачити

механізми оперативного коригування плану.

Загалом наведені зауваження не знижують наукової та практичної цінності проведеного здобувачем дослідження, носять дискусійний характер і не впливають на загальний позитивний висновок.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Стретовича Олександра Олеговича на тему «Трансформаційні зміни в розвитку підприємництва в умовах екологізації світової економіки» є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке характеризується науковою новизною і практичною цінністю.

За рівнем наукової новизни і практичної цінності, змістом та оформленням, ступенем апробації й відображенням в наукових працях дисертаційна робота відповідає Наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (у чинній редакції), а її автор – Стретович Олександр Олегович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент:

Професор кафедри економіки,
підприємництва та туризму
Поліського національного університету
доктор економічних наук, професор

Василь ТКАЧУК

